

HISTORIA I TERAŹNIEJSZOŚĆ DIECEZJALNEGO STUDIUM ORGANISTOWSKIEGO W KOSZALINIE

1. Powstanie i organizacja (do 1989 r.).

O powołaniu i zadaniach tej instytucji w diecezji mówi Instrukcja Episkopatu Polski z 1979 r. (p. 32) oraz I Synod Diecezji (Statut 646 oraz *Regulamin Diecezjalnej Komisji Śpiewu i Muzyki Kościelnej*, p. 4b). Wspomniane wyżej indywidualne kursy doszkalcające organistów przybrały formę zinstytucjonalizowaną w diecezji w lutym 1980 r.^[11]. Powstałe wtedy Diecezjalne Studium Organistowskie (DSO) zaczęło prowadzić regularne kursy trwające od 3 do 4 lat. Pierwotnie sale na wykłady i ćwiczenia udostępnił Wydział Katechetyczny Kurii Biskupiej w Koszalinie (2 lata), później przez rok zajęcia odbywały się „gościnnie” w salach klasztoru oo. Franciszkanów w Koszalinie. Przedmioty, które kurs obejmował, były następujące: zasady muzyki, solfeż, harmonia, elementy dyrygentury, liturgika, gra organowa. Spotkania odbywały się raz (lub dwa) w miesiącu (10 – 12 w roku) i trwały przez pięć jednostek lekcyjnych (w systemie 4-letnim)^[12]. Słuchacze Studium podzieleni byli na **4 grupy**: **I** – nie posiadający żadnego przygotowania muzycznego („nowicjusze”), **II** – częściowo zaawansowani (mający pewne podstawy zasad muzyki i harmonii oraz elementarną znajomość gry na organach), **III** – zaawansowani (doskonalący grę na organach, harmonię, kontrapunkt, dyrygenturę), **IV** – przygotowujący się do egzaminu końcowego^[13]. Absolwenci Studium otrzymywali specjalne zaświadczenie uprawniające ich do zatrudnienia w parafii na określonych warunkach. Kadre nauczycielską stanowiło 4 wykładowców (troje muzyków i kapłan – opiekun kursu – prowadzący zajęcia z liturgiki)^[14]. Z powodu braku organistów w diecezji nie stawiano warunków wstępnych kandydatom chcącym podjąć kształcenie w Studium. Bardziej zaawansowanych muzycznie przyjmowano na wyższe lata kursu. Liczba zapisywanych uczestników wszystkich poziomów Studium sięgała kilkudziesięciu osób^[15]. Jednakże średnia frekwencja uczestników oscylowała w granicach 30 – 50%. Do 1987 r. świadectwo ukończenia Studium otrzymało 20 osób. Od tego roku, zgodnie z życzeniem biskupa Jeża, wprowadzono rozróżnienie dotyczące świadectw (dyplomów) ukończenia DSO: dla absolwentów oraz dla organistów, którzy uzyskali świadectwo kwalifikacyjne drogą egzaminu eksternistycznego^[16]. Rola Studium nie ograniczała się jedynie do „dostarczenia” diecezji wykwalifikowanych pracowników muzycznych. Spełniało ono bowiem zawsze funkcję wychowawczą, formacyjną: w duchu odpowiedzialności i służby Kościołowi. Sprzyjała temu także swoista rodzinna atmosfera, gdzie obok zapалу do nauki i podnoszenia kwalifikacji muzycznych, zawiązywały się szczere przyjaźnie i obcy był duch niezdrowego współzawodnictwa wśród uczestników. Ponadto Studium wpływało pozytywnie na motywacje absolwentów do podnoszenia swoich kwalifikacji. Część z nich podejmowała dalszą naukę w wyższych szkołach muzycznych. Sprawami nastęrczającymi kłopotów we właściwym funkcjonowaniu Studium była duża rozpiętość wieku słuchaczy: od uczniów szkół podstawowych do dorosłych (nawet ukończeniu 50-go roku życia). Problemem były także częste zmiany opiekunów kursu. Najczęściej byli to wikariusze

parafii katedralnej w Koszalinie, których przenoszono na inne placówki. Od strony materialnej Studium było samowystarczalne, bez dodatkowych obciążeń dla diecezji (poza zapewnieniem pomieszczeń i podstawowych instrumentów)^[7]. Natomiast stałym kłopotem uczących się była sprawa dojazdu (odległość przekraczała nieraz 100 km) i konieczność ponoszenia (częściowo lub całkowicie) kosztów nauki (było to pozostawione uznaniu proboszcza parafii wysyłającej kandydata). Miało to oczywiście wpływ na ograniczoną częstotliwość zajęć. Nadzieję na poprawę sytuacji organizacyjnej Studium wzbudzał zbliżający się I Synod Diecezji^[8]. Jednak poza prawnym uszczegółowieniem utrwalonej już praktyki, Synod nie wniósł niczego nowego.

2. *Muzilo*.

W początkach lat 90-tych zaznaczyły się pewne braki w dokumentowaniu działalności DSO. Było to zapewne skutkiem zmian politycznych zachodzących w naszym kraju, a także zmian w administracji kościelnej i zmian rządców diecezji. Kiedy w 1992 r. nowym jej ordynariuszem został bp Czesław Domin, między innymi wprowadził formę kształcenia przyszłych organistów w systemie *Muzilo*. Forma ta istniała równoległe z DSO (lata: 1995 – 1998) i była jego swoistym uzupełnieniem.

Chronologicznie twórcą tego systemu nauczania i odtwarzania dzieł muzycznych, odmiennego od klasycznego, był ks. Herbert Paruzel OMI (1913 – 1977)^[9]. Ten nowy zapis nutowy oparty był na schemacie klawiatury odwróconej o 90 stopni w kierunku odwrotnym do ruchu wskazówek zegara. Brak w nim znaków chromatycznych. Linie w tym zapisie wyznaczają czarne klawisze instrumentu, a pola między liniami – białe klawisze. System ten rozpowszechnił Paweł Kapłanek – organista w Piekarach Śląskich i współpracownik ks. Paruzela. Wydano w nim część dzieł światowej literatury muzycznej. Biskup Domin „przeszczepił” ten sposób nauczania muzyki ze Śląska do diecezji koszalińsko-kołobrzeskiej, chcąc szybciej wypełnić „lukę” w szeregach organistów^[10]. Z dokumentów (statystyk, zestawień, listów) zgromadzonych w Archiwum Wydziału Duszpasterskiego (Teczka: „Muzilo”) wynika, że praca w nowym systemie rozpoczęła się w 1995 r. Kurs prowadził Franciszek Węgiel z Koszalina^[11]. Zamierzeniem biskupa było dotarcie z nauczaniem do szerszego grona kandydatów, włączając w to dzieci. Pozytywem nowego rozwiązania był fakt dojeżdżania nauczyciela do uczniów. Zajęcia odbywały się w salach przy parafiach, raz w tygodniu (po kilka godzin). Pojawiały się czasem jednak problemy natury logistycznej (brak odpowiedniego instrumentu do ćwiczeń, właściwego ogrzewania sal, materiałów dydaktycznych, itp.). Większość słuchaczy stanowiły dzieci szkół podstawowych. Była też młodzież szkół średnich. Z początku widać było spore zainteresowanie nową metodą upowszechniania wiedzy muzycznej „w terenie”^[12]. Świadczą o tym liczby zgłoszonych uczniów^[13]. Uczestnicy kursu w niedługim czasie potrafili występować np. z koncertami kolęd oraz towarzyszyć liturgii grą na organach. F. Węgiel na bieżąco pracował nad poszerzaniem repertuaru w systemie *Muzilo* (ok. 50 pieśni w układzie 4-głosowym), lecz dostrzegając też wady tego systemu i po pewnym czasie wprowadził naukę zapisu nutowego w systemie klasycznym^[14]. Łącznie pierwszy rok nauczania w systemie *Muzilo* ukończyło 33 uczniów (stan z czerwca 1996 r.). Po śmierci biskupa Domina – inicjatora systemu w

diecezji - kurs był kontynuowany przez kolejne trzy lata (do czerwca 1998 r.). Pozostały jednak tylko dwa ośrodki: Darłowo i Białogórzyno, z kilkunastoma uczniami, z których dziewięć ukończyło kurs i uzyskało dyplom z rąk biskupa Gołębiewskiego w katedrze koszalińskiej, dn. 20.06.1998 r.^[15]. Tym uroczystym akcentem działalność *Muzilo* została zakończona. Choć jest ten sposób nauczania muzyki do dziś zachowany w pamięci wielu księży, to jednak wymagałby on ogromnego nakładu organizacyjnego, a co się z tym wiąże - finansowego, by mógł być dalej kontynuowany. Z praktycznego punktu widzenia, lepszym rozwiązaniem jest sprawnie funkcjonujące Diecezjalne Studium Organistowskie, którego nowa formuła zapoczątkowana została w jesieni 2001 r.

3. Lata: 2001 – 2004.

Od października 2001 r. zaczęła funkcjonować odnowiona formuła DSO. Jej organizacja powierzona została przez biskupa Gołębiewskiego autorowi niniejszej pracy. Siedzibę Studium przeniesiono do sal przy parafii św. Józefa Rzemieślnika w Koszalinie^[16]. Było to rozwiązanie praktyczne ze względu na bliskość dworców: PKP i PKS. Intensywny program nauczania rozłożono na trzy lata (pięć zajęć lekcyjnych w każdą sobotę, od października do czerwca). Przedstawiał się on następująco: **Rok I:** zasady muzyki (wykład i ćwiczenia), liturgika (wykład), solfeż, emisja głosu (ćwiczenia), fortepian (ćwiczenia). **Rok II:** harmonia teoretyczna (wykład i ćwiczenia), historia muzyki i form muzycznych (wykład), harmonia praktyczna (ćwiczenia), solfeż, elementy dyrygentury, chór (ćwiczenia), fortepian, organy (ćwiczenia). **Rok III:** harmonia teoretyczna (wykład i ćwiczenia), prawodawstwo muzyczne (wykład), historia muzyki i form muzycznych (wykład), elementy dyrygentury, emisja głosu, chór, harmonia praktyczna (ćwiczenia), fortepian, organy (akompaniament liturgiczny). Do tak rozłożonego materiału doszedł jeszcze obowiązkowy repertuar kościelny (a cappella na I roku i z towarzyszeniem organów – w ramach harmonii praktycznej - na roku II i III). Zasadniczo program nauczania był przeznaczony dla początkujących. Jednak w praktyce w zajęciach brali udział także organiści – praktycy, by podnieść swoje kwalifikacje, lub mający średnie, a nawet wyższe wykształcenie muzyczne. W takim przypadku nadrabiali oni jedynie zaległości z zakresu repertuaru, akompaniamentu liturgicznego, czy prawodawstwa muzycznego itp.

W 2001 r. ogłoszono w diecezji nabór na I rok Studium. Kandydaci (27), po spotkaniu kwalifikacyjnym, rozpoczęli naukę w październiku. W roku szkolnym 2002/2003 nie ogłaszano kolejnego naboru, kontynuując naukę i realizując program roku II^[17]. W trzecim roku istnienia odnowionego Studium ogłoszono nabór na I rok nauczania (zgłosiło się 18 kandydatów) i kontynuowano zajęcia III roku. W roku szkolnym 2003/2004 naukę prowadzono równolegle dla roczników: I i II. Dopiero od 2005 r. zajęcia odbywały się na wszystkich trzech poziomach. Przybywająca liczba kandydatów (ok. 30 osób w 2004 r.) wymogła zwiększenie ilości sal wykładowych, instrumentów i kadry nauczycielskiej. Jeśli w 2001 r. wystarczało troje wykładowców – muzyków, to w 2005 r. trzeba było już pięcioro^[18]. Zajęcia odbywają się od października do czerwca, dwa razy w miesiącu. Słuchacze Studium posiadają indeksy, a zakończenie kursu kończy się egzaminem dyplomowym i otrzymaniem dyplomu ze

stopniem organisty – muzyka kościelnego. Chociaż kształcenie zaplanowano na trzy lata, jednak w praktyce proces ten się wydłużał, w efekcie czego egzaminy dyplomowe odbywały się indywidualnie. W 2004 r. (po trzech latach nauki) dyplom ukończenia Studium otrzymało siedem osób^[19]. Pozostali (kolejnych osiem) otrzymali dyplomy w późniejszym czasie, po uzyskaniu wszystkich zaliczeń. Coraz więcej też jest zgłoszeń praktykujących już organistów, którzy chcą otrzymać tzw. świadectwo kwalifikacyjne w postaci dyplomu ukończenia Studium. Podejmują oni wtedy indywidualny tok kursu, zakończony egzaminem końcowym.

4. Lata: 2004 – 2012.

Siedzibę Studium przeniesiono do sal przy parafii katedralnej w Koszalinie, przy ul. Chrobrego 7. Utrzymuje się mniej więcej stała liczba studentów, dochodząca do trzydziestu. Program zajęć jest częściowo zmieniany, by bardziej dopasować go do potrzeb i możliwości słuchaczy. Widać wyraźnie w ciągu ostatnich kilkunastu lat, że zainteresowanie pracą dydaktyczną Studium nie maleje, co rokuje nadzieję na dalsze lata jego funkcjonowania dla dobra Diecezji.

Dwudziestokilkuletnia historia istnienia Diecezjalnego Studium Organistowskiego ma swój znaczący wkład w duchowym rozwoju diecezji koszalińsko-kołobrzeskiej. Oprócz kształcenia organistów, instytucja ta przyczynia się do wdrażania reformy dotyczącej muzyki liturgicznej zgodnie z nauką Kościoła, a także do podnoszenia poziomu religijnej kultury muzycznej w diecezji.

ks. dr Eugeniusz Kaczor

^[1] Na podst. opracowania dotyczącego DSO w Koszalinie, sporządzonego przez Gabrielę i Andrzeja Cwojdziańskich dn. 22.06.1987 r., Archiwum Wydziału Duszpasterskiego, Teczka: „Komisja Śpiewu i Muzyki Kościelnej cz. II”.

^[2] Tamże.

^[3] *Diecezjalne Studium Organistowskie*, KKWD nr 5-6 (1984), s. 192.

^[4] Wykładowcy - muzycy: Gabriela i Andrzej Cwojdziańscy oraz Waclaw Kubicki. Od 1986 r. do grona wykładowców dołączyła Małgorzata Śrubecka – Rojek, a od 1987 r. – Krzysztof Rojek. Niektórzy księża – opiekunowie Studium: ks. Ryszard Wojciechowski (1980/1981 r.), ks. Andrzej Kita (1984/85 r.), ks. Tadeusz Wilk (1985/86, 1987/88 r.), ks. Romuald Jankiewicz (1986/87 r.), ks. Krzysztof Kowal, ks. Janusz Rajkowski i inni. Na podstawie sprawozdań z działalności DSO w Koszalinie z lat: 1984 – 1988, opracowywanych przez Gabrielę i Andrzeja Cwojdziańskich, KKWD nr 8 (1981), s. 257; KKWD nr 9-10 (1986), s. 312 – 315; KKWD nr 9-10 (1987), s. 303-305; KKWD nr 9-10 (1988), s. 305.

^[5] 1980r. – 37 osób; 1981 r. – 26 osób, 1982 r. – 31osób, 1983 r. – 54 osoby; 1984 r. – 47 osób; 1985 – 60 osób, 1986 r. – 90 osób, 1987 r. – 62 osoby, Tamże.

^[6] KKWD nr 9-10 (1987), s. 304.

^[7] KKWD nr 9-10 (1986), s. 314.

^[8] Tamże, s. 315.

^[9] Pochodził ze Śląska, został wyświęcony przez abpa poznańskiego Dymka w 1939 r. Pracował we Włoszech, Francji, a w Polsce - także na terenie należącym dziś do diecezji koszalińsko-kołobrzeskiej (Połczyn Zdrój: 1949 – 1954, Brzezine k. Człuchowa: 1954 – 55, Róża Wielka: 1955). Interesował się językiem esperanto i muzykologią. Był przewodniczącym Katolików – Esperantystów w Polsce (1948 – 1974). Dzięki niemu powstała przy KUL-u biblioteka esperancka. Większość życia spędził pracując na Śląsku (Piekary Śląskie i Zabrze). Od młodości interesował się muzyką. Był instrumentalistą w orkiestrze w czasie gimnazjum. Dla ułatwienia odtwórstwa muzycznego stworzył system *Muzilo*, Tamże, s. 273 – 275.

^[10] Zob. Archiwum Wydziału Duszpasterskiego, Teczka: „Muzilo”.

^[11] Ukończył Akademię Muzyczną w Warszawie w 1966 r., potem studiował też w ATK w Warszawie, gdzie zdobył także doświadczenie jako organista kościelny. Rozpoczynając pracę *Muzilo* był już na emeryturze, co umożliwiło zaangażowanie w pełnym wymiarze godzin, zob. F. Węgiel, List do biskupa ordynariusza Czesława Domina z dn. 25.01.1996 r., Tamże.

^[12] Były to miejscowości: Darłowo, Sławno, Kołobrzeg, Białogard, Karlino, Białogórzyno, Stary Kraków, Stary Jarosław. Księża dziekani i proboszczowie okolicznych parafii, zachęceni przez biskupa, angażowali się czynnie w zgłaszanie kandydatów i ich postęp w nauce.

^[13] W lipcu 1995 r. zapisało się i brało udział w zajęciach ogółem 88 uczniów.

^[14] Węgiel, *List do biskupa ordynariusza...*

^[15] Zob. *Sprawozdanie z wręczenia dyplomów absolwentom kursu Muzilo w katedrze w Koszalinie w dniu 20.06.1998 r.*, Archiwum Wydziału Duszpasterskiego, Teczka: „Muzilo”.

^[16] Zob. *Umowa pomiędzy Parafią św. Józefa Rzemieślnika a Studium Organistowskim z dn. 21.10.2003 r.*, AWD, Teczka: „Diecezjalne Studium Organistowskie”.

^[17] Było to podyktowane względami praktycznymi: brakiem większej ilości sal dydaktycznych, instrumentów, itp.

^[18] Wykładowcy w latach 2001 – 2003: Joanna Piech-Sławecka, Waław Kubicki i autor niniejszej pracy. Od 2004 r. zajęcia prowadzili: Justyna Moskalik, Lucyna Janus, Waław Kubicki, ks. Eugeniusz Kaczor. Od 2005 r. ks. Andrzej Jarzyna. Od 2012 r. Maciej Sztuba (po odejściu ks. Andrzeja Jarzyny).

^[19] Zob. *Absolwenci Diecezjalnego Studium Organistowskiego (2004)*, Tamże.